

*До спеціалізованої вченої ради ДФ 26.007.122
Національної академії внутрішніх справ
03035 м. Київ-ДСП, пл.Солом'янська, 1*

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, доцента, доцента
Кравцової Зоріни Сергіївни на дисертацію Бугайко Юлії Олексіївни на
тему «Конституційно-правові засади лінгвістичної експертизи
законопроектів в Україні», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Ознайомлення з текстом дисертації на тему «Конституційно-правові засади лінгвістичної експертизи законопроектів в Україні», поданої для захисту дисертаційного дослідження та з науковими роботами Бугайко Юлії Олексіївни, опублікованими за обраною темою, дозволяє зробити наступні висновки і положення.

Актуальність і значущість теми дисертаційного дослідження. Ступінь актуальності обраної теми визначається, тим що розвиток України як правової держави неможливий без дотримання конституційного принципу верховенства права, який виконує засадничу та фундаментальну роль у законодавчій діяльності нашої держави. Відповідність цьому принципу видається можливою лише завдяки граматично досконалому, структурно узгодженому та доступному для розуміння тексту закону.

На сьогодні, попри надзвичайно важливу роль української мови у становленні нашої державності, її правовий статус як мови актів, текст національного законодавства сповнений порушень лексичних, синтаксичних, семантичних та інших норм сучасної української мови.

До того ж, визначена тема Ю. Бугайко набуває особливої актуальності у контексті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, у зв'язку з чим зростає потреба у посиленні лінгвоюридичної перевірки перекладу актів Європейського Союзу (*acquis communautaire*) на українську мову задля уникнення помилок перекладу та тлумачення національного законодавства. Таким чином, в умовах євроінтеграційної політики України

постає ряд питань щодо необхідності комплексного реформування даної проблематики.

Слід зазначити, що у сучасній вітчизняній правничій та лінгвістичній науках висвітлюються лише деякі теоретико-правові, власне лінгвістичні чи історичні аспекти мовознавчого забезпечення законотворчості, однак, варто зауважити, що комплексного дослідження конституційно-правових засад лінгвістичної експертизи законопроектів в Україні досі ще не було проведено.

Окреслені вище проблемні моменти мовознавчого забезпечення українського законодавства, а також складність, багатогранність та динаміка законодавчої діяльності, що супроводжується процесом адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, потребують глибокого та детального наукового осмислення правової природи лінгвістичної експертизи законопроектів в Україні та вдосконалення організаційно-правового механізму її проведення. Тому актуальність теми дисертаційного дослідження Ю.О. Бугайко, яке присвячене конституційно-правовим засадам лінгвістичної експертизи законопроектів в Україні, не підлягає сумніву.

Архітектоніка роботи логічна, що дає можливість комплексно розкрити тему. Структура роботи відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно та системно показати авторський підхід до зазначеної проблематики. Дисертація складається із вступу, 3 розділів, що включають в себе 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (221 найменування) та додатків.

Мета, об'єкт і предмет дослідження сформульовані чітко, вичерпно, коректно й науково виважено, а його наукознавчі завдання є цілком виправданими, вони досить повно охоплюють відповідну тематику і повністю відповідають галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

В дисертації чітко визначено мету та завдання наукового дослідження, з огляду на актуальність та ступінь розробленості обраної теми. А саме, зазначається, що головна мета дисертації полягає «комплексне конституційно-

правове дослідження засад лінгвістичної експертизи законопроектів, а також розробка наукових положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового регулювання лінгвістичної експертизи законопроектів в Україні».

У межах сформульованої мети і завдань дослідження Ю. Бугайко вичерпно та точно визначила його об'єкт і предмет. Так, *об'єктом дисертаційного дослідження* є правовідносини щодо проведення лінгвістичної експертизи законопроектів. *Предметом дослідження* визначено конституційно-правові засади лінгвістичної експертизи законопроектів в Україні.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, є достовірними, належним чином висвітлені та обґрунтовані. Це стало можливим завдяки правильній постановці мети і завдань, визначення об'єкта та предмета дослідження. У роботі була реалізована комплексна методологічна основа, а саме використані як традиційні підходи, принципи та методи (дослідницькі (філософсько-світоглядні) підходи; загальні теоретичні принципи наукового пізнання; загальнонаукові, спеціально-наукові, власне-юридичні методи та способи).

Також слід позитивно відзначити джерельну та емпіричну базу наукової розвідки Ю. Бугайко. Про достовірність отриманих результатів свідчить ґрунтовне опрацювання чинного законодавства, спеціальної літератури з означеної проблематики та досвіду його застосування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є самостійно виконаним дослідженням, яка за характером та змістом розглянутих питань є першим в українській правовій науці комплексним дослідженням конституційно-правових основ функціонування лінгвістичної експертизи законопроектів в Україні. У роботі обґрунтовано низку нових понять, положень та рекомендацій, що мають як теоретичне значення, так і практичне застосування.

Рецензована дисертаційна робота характеризується комплексністю та системно-логічним підходом, містить елементи наукової новизни. До таких слід віднести:

Так, відповідно до вимог наукової новизни авторкою *уперше*:

— сформульовано визначення лінгвістичної експертизи законопроектів з позицій доктринального та нормативно-правового підходів. За *доктринальним* підходом, лінгвістична експертиза законопроектів розглядається як дослідження тексту проекту закону щодо його відповідності Українському правопису, стандартам української правничої термінології та іншим мовним параметрам законодавчого тексту, яке проводять експерти у галузі правничої лінгвістики і результатом якого є розгорнута та науково-обґрунтована оцінка; за *нормативно-правовим* підходом — як етап законодавчої процедури, що полягає у дослідженні й оцінці тексту законопроекту щодо його відповідності Українському правопису, стандартам української правничої термінології та іншим мовним параметрам законодавчого тексту, що забезпечується Редакційним управлінням Головного управління документального забезпечення Апарату Верховної Ради України;

— розроблено класифікацію видів лінгвістичної експертизи законопроектів залежно від характеру мовної помилки у законодавчому тексті, відповідно до якої виокремлюються: дискурсивна, семантична, граматична експертизи та експертиза перекладу тексту законопроекту;

— визначено систему методологічних принципів проведення лінгвістичної експертизи законопроектів, до якої пропонується віднести принципи: чистоти мовлення, логічності, однозначності, нормативності, правової визначеності та відповідності національному правовому дискурсу;

— систематизовано чинні нормативно-правові акти, що регламентують проведення лінгвістичної експертизи законопроектів в Україні, у такі групи: акти, що визначають статус державної мови; акти, що встановлюють підстави проведення лінгвістичної експертизи законопроектів; акти, що визначають правовий статус суб'єктів лінгвістичної експертизи законопроектів; акти, що

регулюють процесуальні аспекти лінгвістичної експертизи законопроектів; акти, що визначають методологічну основу лінгвістичної експертизи законопроектів;

удосконалено:

— теоретичну конструкцію механізму забезпечення лінгвістичної експертизи законопроектів та уточнено зміст таких структурних елементів лінгвістичної експертизи законопроектів, як: види, суб'єкти, об'єкт, предмет, мета і завдання;

— розуміння поняття “суб'єкт лінгвістичної експертизи законопроектів” та характеристику особливостей правового статусу кожної категорії суб'єктів лінгвістичної експертизи законопроектів: замовників, організаторів та експертів;

— підхід до формування кадрового забезпечення лінгвістичної експертизи законопроектів в Україні, зокрема, запропоновано: 1) впровадити у практику експертного забезпечення законодавчої процедури України систему підготовки (навчання і стажування) та атестації фахівців з проведення лінгвістичної експертизи законопроектів на базі Української школи законотворчості Інституту законодавства Верховної Ради України, взявши за основу модель підготовки та атестації судових експертів в Україні; 2) встановити такі кваліфікаційні вимоги до експерта з питань лінгвістичної експертизи законопроектів:

“Освіта: ступінь не нижче спеціаліста (магістра) за спеціальностями 081 “Право” або 035 “Філологія”.

Стаж роботи: не менше 5 років у галузі права або філології.

Свідоцтво про кваліфікацію експерта з лінгвістичної експертизи законопроектів”;

— положення щодо процедури проведення лінгвістичної експертизи законопроектів в Україні, в якій пропонується виділити такі стадії: 1) надання єдиною автоматизованою системою роботи з документами у Верховній Раді України доступу організатору до законопроекту, підготовленого до другого

або наступних читань, та супровідних до нього документів; 2) направлення організатором законопроекту та супровідних до нього документів на лінгвістичну експертизу експерту; 3) виконання лінгвістичної експертизи законопроекту експертом; 4) отримання та реалізація результатів лінгвістичної експертизи законопроекту її замовником;

дістало подальшого розвитку:

— наукові уявлення про технологічну процедуру проведення лінгвістичної експертизи законопроектів, у якій запропоновано виокремити такі етапи: 1) аналіз та оцінка композиції тексту законопроекту; 2) аналіз та оцінка рубрикації тексту законопроекту; 3) аналіз та оцінка змісту рубрик тексту законопроекту; 4) експертний висновок щодо рівня підготовки тексту законопроекту;

— положення щодо застосування системи різнопорядкових принципів та методів дослідження лінгвістичної експертизи законопроектів як об'єкта конституційно-правової науки, яку пропонується доповнити синергетичним та інтеграційним методами дослідження;

— наукові уявлення про генезу досліджень лінгвістичної експертизи законопроектів у контексті розвитку юридико-лінгвістичної теорії та характеристика особливостей досліджень зарубіжних та вітчизняних учених з означеної тематики;

— ідеї щодо впровадження в українську практику лінгвістичної експертизи законопроектів канадського досвіду роботи “Служби юрислінгвістики” та самих юрислінгвістів — фахівців з правничої мови, основне завдання яких — допомогти авторам юридичних текстів якнайліпше висловити верховенство закону; а також розробки методичної документації щодо проведення лінгвістичної експертизи законопроектів, що складається з адміністративних та лінгвістичних рамок (правил);

— ідеї щодо напрямів розвитку лінгвістичної експертизи законопроектів в Україні, зокрема, запропоновано: впровадження лінгвістичного моніторингу законодавства в одному зі структурних підрозділів Національної академії наук

України — Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні, Інституті української мови або Українському бюро лінгвістичних експертиз; розроблення хмарного програмного забезпечення для здійснення лінгвістичної експертизи законопроектів з урахуванням успішного досвіду Федеративної Республіки Німеччина (на прикладі роботи науково-дослідної групи при Гайдельберзькій академії наук *Computer Assisted Legal Linguistics*) та Сполучених Штатів Америки (на прикладі компанії *Xcential Legislative Technologies*, яка обслуговує законодавчі органи штатів й інших нормотворчих установ у всьому світі).

Вище проведений аналіз одержаних дисертантом результатів дозволяє стверджувати, що поставлені у дисертації завдання були вирішені, а мета дисертаційного дослідження досягнута.

Практичне значення одержаних у дисертації результатів дослідження полягає у тому, що пропозиції здобувачки використовуються та мають перспективу подальшого впровадження при вирішенні практичних завдань у законодавчій діяльності – для удосконалення норм Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», «Про комітети Верховної Ради України» та Положень, що регламентують діяльність структурних підрозділів Апарату Верховної Ради України та інших нормативно-правових актів; практичній діяльності законодавчого органу з метою комплексного удосконалення роботи його структурних підрозділів; освітньому процесі та науково-дослідній діяльності закладів вищої освіти України. Вказана інформація підтверджується актами впровадження, що подані у додатках до дисертації.

Повнота викладення положень дисертації в роботах, опублікованих автором і їх апробація. Основні результати дисертаційного дослідження, теоретичні й практичні висновки, що містяться в роботі, відображено у 12 наукових працях: з яких 4 статті опубліковано у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 стаття — у науковому виданні іноземної держави та 1 стаття — у закордонному виданні, включеному до Web of Science Core Collection, а також у 6 тезах доповідей, опублікованих у

матеріалах науково-практичних конференцій. Публікації відображають основні положення та висновки, отримані в процесі дослідження.

Зауваження та пропозиції до дисертаційного дослідження. Як і при дослідженні будь-якої складної і нової теоретичної проблеми, в зазначеному дисертаційному дослідженні містяться й деякі спірні, неузгоджені і не зовсім обґрунтовані положення, які можуть стати предметом наукової дискусії та напрямами подальшої розробки, зокрема:

1. У змісті підрозділу 2.2. дисертації, присвяченого правовому статусу суб'єктів лінгвістичної експертизи законопроектів в Україні, основна увага зосереджена на деталізації та проблемних моментах правового регулювання діяльності експертів з проведення лінгвістичної експертизи законопроектів, що беззаперечно є важливим аспектом дослідження, проте, було б доречно більш детально визначити роль саме таких суб'єктів як замовники лінгвістичної експертизи законопроектів, а також охарактеризувати та розкрити суть законодавчої ініціативи (с. 96-97).

2. У запропонованих здобувачкою Ю. Бугайко дефініціях «лінгвістичної експертизи законопроектів» та наскрізно у тексті дисертації використано термін «стандарту української правничої термінології», поза тим не розкрито його зміст. У зв'язку з зазначеним вище, хотілось би дізнатися науково-правову позицію дисертантки значення та змістовного наповнення у якому вживається цей термін.

3. Дискусійною видається пропозиція щодо впровадження лінгвістичної експертизи під час підготовки законопроекту до першого читання (с.120). Так як після першого читання законопроект може бути відхилено, а під час підготовки до другого та наступних читань змінено так, що праця експертів на цьому етапі буде зведена нанівець. У зв'язку з цим, хотілось би довідатись про те, як і в який саме спосіб обґрунтовується дане положення дисертантом.

4. Підтримуючи загалом позицію авторки, викладену у основних результатах дослідження, щодо необхідності чіткого встановлення кваліфікаційних вимог до експертів з проведення лінгвістичної експертизи

законопроектів, а також впровадження відповідної системи підготовки та атестації таких експертів, хотілось би уточнити деякі аспекти.

Так, запропоновані авторкою кваліфікаційні вимоги до експертів з проведення лінгвістичної експертизи законопроектів, а саме: ступінь освіти не нижче спеціаліста (магістра) за спеціальностями 081 “Право” або 035 “Філологія”; стаж роботи не менше 5 років у галузі права або філології; свідоцтво про кваліфікацію експерта з лінгвістичної експертизи законопроектів”, викликають деякі питання та вимагають додаткового обґрунтування під час публічного захисту. Хотілось би уточнити, чи не є вимоги щодо стажу та отримання свідоцтва експерта завищеними та чи не стануть такі вимоги перешкодою у доступі до цього фаху?

Однак, підсумовуючи викладене вище, слід зауважити, що вказані дискусійні положення водночас підкреслюють актуальність досліджуваної проблематики та **не впливають** на позитивне враження від рецензованої наукової праці.

Дисертація є самостійним дослідженням. Викладені в ній положення, винесені на захист, розроблені авторкою особисто. Здобувач володіє сучасною методологією наукових досліджень та вміннями застосовувати її на практиці. Дисертація написана відповідно до вимог сучасної української ділової мови. На використанні джерела і результати інших авторів зроблені коректні посилання.

ВИСНОВОК

На підставі вищевикладеного, вважаємо, що дисертація **Бугайко Юлії Олексіївни на тему «Конституційно-правові засади лінгвістичної експертизи законопроектів в Україні»**, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів відповідає галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» та вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, який затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року за №167, а її автор - Бугайко Юлія Олексіївна

заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
конституційного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

_____ року

Зоріна КРАВЦОВА

